

Kifizetődő-e a zene?

Könyvelő barátom beszélgetéseink során gyakran szóba hozza a zene kifizetődőségének kérdését. (Ő inkább a „rentabilitás“ szót részesíti előnyben, én viszont úgy érzem, hogy ennek elég pontos megfelelője a kissé erőltetett, de mégis jobb hangzású „kifizetődőség“.) Hiába idézem neki Marxot, beszélek neki a művészetek eldologiasodásáról a kapitalizmusban, hogy mennyire visszatartó az, amikor és ahol a művészi alkotást, a művészi munkát árúnak tekintik, ő továbbra is csak kétféle zenét ismer el: „rentábilisat“ és „nem rentábilisat.“

Elmesélem neki azt is, milyen kínos volt az a jelenet, amikor mekkövilten álltunk a drezdai Zwingerben a Sixtusi Madonna előtt, és egy kiránduló megkérdezte a vezetónktől, hogy körülbelül mennyit is érhet ez a festmény. Milyen lesújtó hangsúllyal válaszolta az illető, hogy az ilyesmi pénzben kifejezhetetlen. Mesélek neki nagy művészekről, kik egy életen át a világtól visszavonultak, lázas izgalomban dolgoztak életművükön, sokszor egyetlen művön, annak kiadását, előadását vagy kiállítását már nem is érték meg, ajándékolni hagyták azt az utókorra. Lángelmék voltak, de agyuk mégsem tudta felfogni a Műalkotás és a Pénz közötti összemérhetőség barátom számára oly világos kérdését.

Ha könyvelő barátom irányítaná a zenei életet, elburjánozna és mindent kiszorítana a kommersz-zene, a lehető legolcsóbb megoldásokat használó zene. Nem érvényesülhetne többé a művészet vonzó és nevelő jellegének dialektikus egysége, egész művészetpolitikánk célját tévesztené. Azok az igazi zenei értékek is, amelyek nagy népszerűségük folytán átmentődnének könyvelő barátom szigorú rostáján, új kommersz-zenei összefüggésükben veszteneének súlyukból, másként csengeneének. Hisz az ő feladatuk nem az, hogy a zenei olcsóságok közt némi érték benyomását keltsék lelkiismeretünk megnyugtatósára, hanem nekik kell megnyitniuk a kaput a zenei érdeklődést mutató tömegek számára új birodalmak felé, melyek nehezebben megközelíthetőek, éppen azért, mert értékesebbek, mélyebbek, sablonmentesebbek.

A zene igenis kifizetődő.

Kifizetődő, mert megtanít bennünket érezni, gondolkodni, mert megtanít megismerni mélyebb, bensőségebb önmagunkat.

Kifizetődő, mert nagy távlatokban jobba, nemesebb gondolkodásúvá tesz bennünket. Kifizetődő, mert egy olyan nyelv, amit a föld minden táján megértenek, s általa emberi üzenetet tudunk küldeni azoknak és kapni azoktól, akiknek a szavát nem is értjük.

Kifizetődő, mert hozzásegít bennünket rég letűnt korok embereinek megismeréséhez, hogy átvehessük tőlük mindazt, ami értékeset ők ránk hagytak a világhoz, a társadalomhoz való viszonyulás tekintetében.

Kifizetődő, mert a zene hordozza magában talán a legtisztább formában az emberiség nagy humanista hagyományainak eszméit, eszményeit, és mindez csak akkor csordulhat át az utánunk következő nemzedékekbe, ha műveljük is ezt a zenét.

Kifizetődő, mert van egy zenei anyanyelve is mindenkinek (még annak is, aki ezt nem tudja), és ennek művelése megtanít bennünket a nép, a haza szeretetére. És mennél magasabb fokon érvényesül a zenei anyanyelv egy bizonyos zeneműben, annál mélyebbek a tanulságai.

Kifizetődő, mert a zene útján kísérlik meg zeneszerzőink ezernyi sikere-sebb meg sikertelenebb, de mindig szenvedélyesen kereső próbálkozás árán korunk emberi és társadalmi arcukat megrajzolni, hogy majd egykor bennünket is olyan jól megérthessenek, ahogyan mi megérthetjük a régieket. Kifizetődő, mert szép, kifizetődő, mert igaz, kifizetődő, mert emberré teszi az embert. Rentábilis...

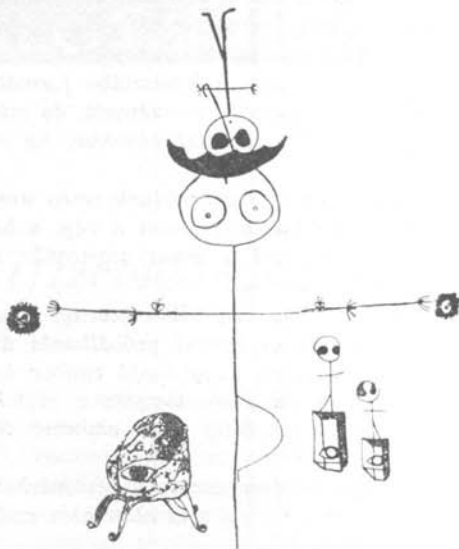
Csak éppen szakértelemmel, képzettséggel, rátermettséggel és mérhetetlen ügyszeretettel kell művelni. És soha, de soha, semmi szín alatt nem szabad számokban kifejezhetetlen lényegével visszaélni...

Simon Dezső

Beszélgetés Fux Pállal

Negyedszázados alkotópálya áll Fux Pál mögött. Nagyszalontán született, Nagyváradon és Pesten tanult, munkáival 1943-ban szerepelt először nyilvánosság előtt, de ugyanebben az évben félbeszakította tevékenységét a háború. 1947-ben még kiállít Bukarestben, aztán újabb visszavonulás következik, egészen 1955-ig. Azóta szinte állandóan hallat magáról. Mint bábosnak (tervező, szerző és rendező) országos sikerei voltak, s eredményeinek híre a határokon túlra is eljutott. (Legújabb művével, a Richard Strauss zenéjére szerzett háromrészes darabbal a nagyváradiak csehszlovákiai és nyugat-német-országi turnéra készülnek.) Illusztrációi a műfaj legjobb hazai alkotásai közé tartoznak. Ihletettséggel, teremtő fantáziával nyilvánul meg bennük. Első külföldi útját is ezeknek köszönheti: modern francia versekhez készített illusztrációért a francia írószövetség 1968 tavaszán meghívta Párizsba. Rendszeres résztvevője a hazai grafikai tárlatoknak. Művei külföldön is képviselik hazánkat. Gyakori egyéni szereplései (például 1963: Bukarest, 1968: Prága) egyenes ívben fejlődő pályáról vallanak.

De maga a művész is szívesen vall önmagáról, művészi törekvéseiről.

Fux Pál: Vakok

nek. A sallangokat el kell vetnünk. Szenvedélyem a bábszínház. Azért rendezek, mert az a „grafika“, amit így megcsinálók, időben élhet. És innen nem lehet kizárni a színeket. Elég gyakran készítek színes grafikákat is.

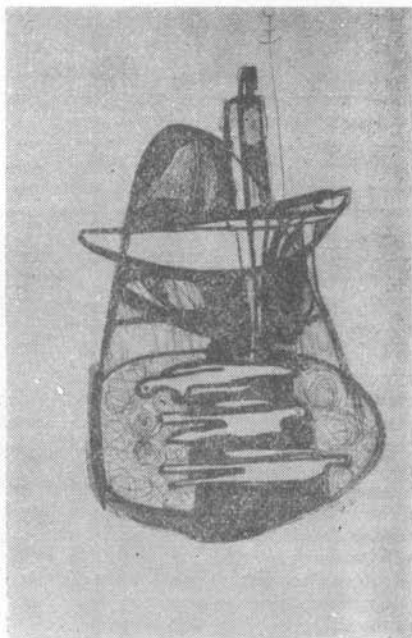
— Mi a véleménye az illusztrálásról?

— Nem értek egyet azokkal, akik alacsonyabbrendű művészi feladatnak tartják. Csak olyan írást szabad illusztrálnunk, amely kapcsolódik bennünk valamihez... Most Ovidius Metamorphosésére készülök. Hónapokon át olvastam. Természetesen azokat a részeket választottam ki, amelyekkel kapcsolatosan már korábban is volt valami élményem. Jó alkalom ez számomra, hogy elmondjam mindazt, amit a világról gondolok, érzek. Egyébként az illusztrálás szó nem is a legszerencsésebb. Én ezt így mondanám inkább: átültetünk. Vagy: transzponálunk.

— Hogyan értelmezi a művészet korszerűségét?

— A művészet akkor korszerű, amikor visszhangra talál. Ha tudom, hogy villanyorgonával kell játszanom, mert ezt kívánja a mai kor, nem folyamodom a templomhoz. Fellőtték az Apollo 11-et, majd 12-t, s megnézték milliók, akik nem tudták, hogy mi a telefon. Én felhívom az emberek figyelmét, hogy gondolkozzanak azon, mi a telefon. Lehet az is, hogy valami itt korszerű, s 10 kilométerrel odább nem. De azért mégis: a világ másik sarkában is ugyanazt a dolgot nagyjában ugyanúgy csinálják. Rajta van minden a kor jegye. Maga a kompozíciós megoldás is létérzés dolga, amit az ember millió benyomásból fogad be. Ma a városrendészetben mindenüvé betehetünk egy-egy toronyblokkot. Nem zavar. Régebben felborult volna miatta a

táj. Ma már nem. Ez bennünk van valahogy. Így komponálunk. Természetesen az alkotó előtt ennek is megvan a maga szigorú törvénye. Az átlagemberek, vagy mondhatjuk így is: a tömeg sokszor meglehetősen értetlenül áll a modern törekvések előtt. Megvan ennek az objektív oka. Amióta megnyíltak a kapuk, érvényesülhetett végre a teljes művészi szabadság. Én minden erőmmel arra töreksem, hogy áthidaljam a lemaradást, s kapcsolatot teremtsék a tömeggel. A művészet végső célját követem: érthető legyen. Amit magamban felfedezhetek, egyensúlyt, harmóniát, örömet, boldogságot, szólhat mindenkinek. Hogy pontosan milyen rétegekhez tudok szólni, azt természetesen nehéz lenne megmondanom. De él bennem a szándék szélesíteni a kört. Ezért rendeztem öt évvel ezelőtt egy illusztráció-kiállítást, amelyen mellékeltem az illusztrált verseket is. Egy másik alkalommal

Fux Pál rajza

Fábián Sándor lírai magyarázatot írt a rajzaim alá. Az ő verseivel jelent meg az Előrében A hét napjai sorozatom. S nemrég az Igaz Szóban a Kezek ciklus.

— Milyen szerephez jut ma az intellektualitás a művészetben?

— Ahogy telik az idő, egyre nagyobbhoz. A művészet történetében volt korszak, amikor elsősorban érzéssel dolgoztak. Ma a tudatiságra is szükség van, hogy kitapintható legyen a mű. Teljes komplexitásunkkal kell keresnünk az utat a másik ember komplexitásához. Tulajdonképpen ez a művészet intellektualizmusa. Az ösztönünkkel lemérjük, hogy miből mennyit lehet adni. Csak így tudjuk transzponálni a magunkban kiépített érzéseket, eszméket.

*

Az emberi én teljességének igényével alkot Fux Pál. Bár vallja, hogy sem önmagunkat, sem a környező világot végképp kiismerni nem tudjuk, ő — művészete tanúsága szerint — mégis sokat lát, tud, érez.

Lendületes és mégis visszafogott vonalakkal rajzol. Inkább a mondani-való tisztaságára, mintsem formai bravúrokra összpontosít. Az ihlet vezető kezét. De mindig a tudat ellenőrzésével. Rajzai nem véletlenül sikerülnek így vagy úgy, hanem céltudatosan lesznek ilyenek vagy olyanok. Ugyanakkor, bár erősebbek bennük az intellektuális szálak, nem annyira, hogy elnyomják az ösztönösséget, az érzelmek szabad megnyilvánulását. Pontosabban: még az érzelmek is a tudatiság szűrőjén áthatolva tisztulnak alkotássá.

Jelképi nyelvén a világban helyét kereső, befelé örökké parázsló, inkább fájó, mintsem derűs lelkiületű ember szólal meg. Műveinek nyelve tiszta, világos, leülepedett.

Egyike legemberibben beszélő grafikusainknak.

Gazda József

